

Ю. Гарасим, аспірантка
Українського державного університету
фінансів та міжнародної торгівлі, м. Київ

АНТИДЕМПІНГОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ – ЗАГРОЗА ВІЛЬНІЙ ТОРГІВЛІ ЧИ ОДНА З УМОВ ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ?

У статті розглядаються взаємозв'язок процесів антидемпінгового регулювання, протекціонізму та лібералізації у міжнародній торгівлі, питання необхідності антидемпінгу в умовах вільної торгівлі, здійснено аналіз лібералізації торговельних відносин України та ЄС.

Ключові слова: вільна торгівля, лібералізація, антидемпінг, захист національних галузей, ГАТТ/СОТ, ЗВТ+.

Гарасим Ю. Антидемпинговое регулирование – угроза свободной торговли или одно из условий ее становления?

В статье рассматриваются взаимосвязь процессов антидемпингового регулирования, протекционизма и либерализации в мировой торговле, вопросы необходимости антидемпинга в условиях свободной торговли, анализируется либерализация торговых отношений Украины и ЕС.

Ключевые слова: свободная торговля, либерализация, антидемпинг, защита национальных отраслей, ГАТТ / ВТО, ЗСТ+.

Harasym Yu. Antidumping regulation – a threat to free trade or a condition for its formation?

The article envisages the interconnection between processes of antidumping regulation, protectionism and trade liberalization; questions of antidumping necessity in the free trade terms, analyses trade liberalization between Ukraine and EU.

Key words: free trade, liberalization, antidumping, protection of national industries, GATT / WTO, FTA+.

Процес лібералізації світової торгівлі залежить від того, якою мірою кожна держава чи їх об'єднання готове дозволити конкуренцію на національному ринку між товарами власного виробництва та товарами з інших країн. Ціною, яку сплачує держава за доступ до інших ринків, є конкуренція з іноземними товарами на її внутрішньому ринку. В період розширення світової торгівлі конкуренція з імпортними товарами становить

меншу загрозу для національних товаровиробників. Але, коли відбувається економічний спад (що спостерігається в даний момент), то тиск на національних товаровиробників зростає. Виробники починають відчувати неспроможність легко реалізувати вироблені ними товари. Зростає конкуренція, а деякі імпортні товари можуть реалізовуватись за настільки низькими цінами, що це змушує національних товаровиробників або змиритись з важкими втратами або зупинити певні лінії виробництва.

Зрозуміло що жодна держава не стоятиме осторонь таких процесів. Економічна нестабільність обумовлює посилене використання адміністративно-правового інструментарію у зовнішній торгівлі, а саме, протекціоністських, антидемпінгових заходів. Тому в сучасних умовах глобалізації та для ефективного процесу лібералізації необхідно відзначити роль та довести взаємозалежність захисних та лібералізаційних заходів, які, на думку автора, тісно співіснують між собою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій вказує на постійну увагу вітчизняних науковців (І. Бураковський, В. Кравчук, В. Мовчан, С. Осика, Ю. Пахомов, О. Покрещук, В. Пятницький, В. Сіденко та ін.) до проблем демпінгу, лібералізації та участі України у СОТ. Важливу роль у даних питаннях (окрім питання участі України в СОТ) відіграють також зарубіжні вчені такі, як Х. Ванденбуш, М. Занарді, А.Н. Козьрин, Б. Ліндсей, Р.А. Шепенко та ін.

Мета статті – вказати на необхідність демпінгу та його взаємозв'язок з лібералізаційним поступальним рухом світової торгівлі та зовнішньої торгівлі України зокрема.

Методи адміністративно-правового інструментарію (про які згадувалось вище) дозволяють активніше реагувати на швидкі зміни економічної кон'юнктури і тим самим забезпечувати захист національних галузей у період засилля іноземної продукції за штучно встановленими низькими цінами порівняно з ціною на подібний товар на її внутрішньому ринку.

Так, в Україні, станом на 31.10.2010 р. зафіксовано 22 чинних антидемпінгових заходи щодо імпорту на наш ринки іноземних товарів та проводиться одне антидемпінгове розслідування [1].

Нещодавно за рішенням міжвідомчої комісії припинено антидемпінгове розслідування щодо імпорту в Україну половин та четвиртин курей свійських, а також ніжок та їх частин походженням зі США та Бразилії [2].

Щодо української продукції на зовнішніх ринках проводиться 5 антидемпінгових розслідувань та є чинними 30 антидемпінгових заходів [1].

Ці дані свідчать про зростаючу роль нашої країни у справах захисту національних галузей. Слід зазначити, що більшість справ щодо іноземного імпорту з остаточним застосуванням антидемпінгових мит було розпочато після приєднання України до СОТ. А антидемпінгові заходи щодо української продукції були розпочаті до 2008 року.

Антидемпінгові заходи, хоч і дозволені (не заборонені) ГАТТ, все ж обмежують торгівлю і водночас заперечують дух вільної торгівлі, так як захищають в країнах-імпорту менш ефективні галузі промисловості, які б мали зникнути при умові вільної конкуренції.

Виникає питання чому держави уклали ГАТТ і, таким чином, погодились обмежити свій суверенітет в галузі торгової політики? Відповідь на це питання можна розглянути на двох рівнях – внутрішньому (національному) та зовнішньому (міжнародному). Проте спершу слід відзначити, що важливою передумовою демпінгу є протекціоністська митно-тарифна політика, оскільки демпінгувати починає країна, яка захищена тарифом, а це в свою чергу викликає аналогічну реакцію країни, приймаючої демпінг.

Отже, з внутрішньої сторони національні галузі промисловості хочуть бути захищеними від іноземних конкурентів, і таким чином, більше продавати і встановлювати вищі ціни на внутрішньому ринку (хоча встановлення вищих цін має бути обґрунтованим відповідно до антимонопольного законодавства). Тому уряд стикається з вимогою захисту внутрішніх виробників від зовнішньої конкуренції. Так, протести 2008 р. європейських виробників молочних продуктів проти поступового скасування протекціоністських заходів у Брюсселі [3] показали, наскільки сильне політичне забарвлення має будь-яке економічне питання (в даному випадку сільське господарство) в Європі.

Так як уряд хоче залишатися при владі і демократичним шляхом бути переобраним, він може надати захист, щоб отримати підтримку цих галузей економіки. Від такого захисту отримують вигоду лише національні товаровиробники. Добробут споживачів при цьому ж зменшується, лобіювання інтересів товаровиробників збільшується. Така ситуація спонукає уряд вдаватися до політики протекціонізму.

Відомо, що вільна торгівля є найкращою системою для збереження інтересів власне держави і цілого світу. Надаючи змогу кожній країні спеціалізуватися в якомусь виробництві, де вона має відносні переваги, вільна торгівля веде до оптимального використання обмежених запасів факторів виробництва, а також надає можливість кожній країні купувати продукти там де вони найдешевші.

Проте уряд не завжди вважає вільну торгівлю вигідною.

На міжнародному рівні уряди вважають політику протекціонізму (антидемпінгового захисту) також більш дієвим інструментом для задоволення своїх інтересів. Така політика обмеження зменшує експортні можливості інших країн, проте викликає аналогічну їх реакцію. Щоб уникнути цього, антидемпінгове законодавство ГАТТ пропонує "однобічний протекціонізм", який дозволяє уряду впроваджувати антидемпінгові заходи і водночас гарантувати, що уряд країни-експортера не застосує відповідних заходів.

Проте не завжди ця гарантія спрацьовує. Так, у 2010 р Китай почав антидемпінгове розслідування щодо імпорту автопродукції і м'яса птиці зі США, у відповідь на встановлені 11 вересня 2009 р. президентом США Бараком Обамою обмежуючих мит на імпорт автомобільних покришок з Китаю. При цьому в заяві китайського відомства наголошується, що Китай, як і раніше, рішуче протистоїть протекціонізму у світовій торгівлі. В даному випадку можна говорити про торгівлю війну Китаю та США.

Також, коли Україна у 2009 р. розпочала антидемпінгове розслідування щодо курячого м'яса зі США та Бразилії, ніяких дій у відповідь від цих країн не було. Хоча після припинення розслідування [2] імпорт з вказаних країн у 2010 р. різко скоротився, а курятина продається за цінами не меншими, ніж в українських виробників [4].

ГАТТ, сприяючи однобічному застосуванню антидемпінгових заходів, жорстко обмежує можливість використання традиційних засобів протекціонізму, таких, як тарифи та квотування (хоча вони ще присутні); нічого не згадує про добровільне обмеження експорту (яке також присутнє в міжнародній торгівлі). Однак ГАТТ, ґрунтуючись на принципах недискримінації, найбільшого сприяння, зняття тарифних бар'єрів та інших обмежень у торгівлі, все ж таки дозволяла договірним сторонам вводити антидемпінгові мита та робить особливий акцент на заборону введення інших обмежень у торгівлі. ГАТТ направлена на зменшення протекціонізму та розширення вільної торгівлі, яка є найкращим засобом збільшення світового багатства в цілому.

Так як вільна торгівля стимулює добробут, а демпінг все ж є важливою частиною сучасної торгівлі, важливо дослідити чи демпінг насправді несправедливий. Адже антидемпінгові заходи стали тим механізмом, за допомогою якого держави можуть здійснювати вибірковий протекціоністський тиск без відхилення від загального напрямку на лібералізацію торгівлі. Тим самим виникає цікаве питання: чи не містять правила ГАТТ по демпінгу в собі причину, яка приведе до кінця існування власне системи вільної торгівлі?

На шляху лібералізації існує ще один бар'єр-допомога мало-ефективним молодим галузям. З одного боку, це може бути позитивним та бути наслідком відстоювання національних інтересів (наприклад, цукрова галузь США, яка знаходиться під захистом з 1816 року).

З другого боку, галузь може дуже довго "вставати на ноги" та потребувати державного захисту та коштів (до останнього часу характерною рисою видаткової частини бюджету України було надання державних субсидій різним підприємствам та галузям промисловості та сільського господарства (у зв'язку з вступом до СОТ більшість з них була скасована)), а також бути приреченою на "смерть", як людина, сили якої підтримує апарат штучного дихання і яка помере якщо його від'єднати від струму. Адже багато компаній, які колись давно успішно працювали, зараз працюють під іншою назвою, в іншій сфері, об'єдналися з іншими компаніями або взагалі зникли. Наприклад, російська компанія МТС викупила більшу частину української УМС і провела ребрединг; поглинання англійською компанією

VodafoneAirTouch німецької Mannesmann; в Україні йде мова про зменшення кількості цукрових заводів, оскільки більшість із них є неефективними. Такі зміни є частиною системи вільного підприємництва, а в умовах кризи – заходом уникнення банкрутства чи погіршення фінансових показників. Переміщення ресурсів у галузі, де вони більш потрібні, Й.Шумпетер (1984) назвав творчою руйнацією. Для виникнення нових ефективніших галузей старі – повинні зникнути. Як це жорстко не виглядає, але так воно і є. Якщо штучно підтримувати галузь, яка ніяк не може самостійно працювати, нові галузі не зможуть увійти на ринок через брак ресурсів, які дають поштовх для ефективного їх використання.

Застосування тарифних засобів захисту економіки збереже наявні робочі місця, але ніколи не додасть їх. Наприклад, коли Дж.Буш запровадив тариф [5] для захисту сталевих галузей США, В.Путін заборонив ввіз американської курятини на територію Росії [6]. Тим самим Росія втрачала вигоди по всіх позиціях, у тому числі робочі місця на сталевому ринку США, і, відповідно, США – на російському ринку курятини.

Тому, можливо, саме для різного роду гарантій у торговельних відносинах країнам потрібна єдино визнана міжнародна угода така, як ГАТТ.

Що ж стосується лібералізації торговельних відносин України та ЄС, то тут такою організацією та угодою на сьогодні є СОТ та ЗВТ+.

Після вступу до СОТ 2008 року лібералізація торговельних відносин між Україною та ЄС виявляється у зниженні Україною тарифних ставок для сільськогосподарських і харчових продуктів (м'яса та молочних продуктів, продукції харчової промисловості та алкогольних напоїв тощо), деяких фармацевтичних товарів, автомобілів, сільськогосподарської техніки та ін.

Від 1993 року Україна користується вигодами Загальної системи преференцій (ЗСП) ЄС, з допомогою чого лібералізовано експорт українських хімікатів і рослинної олії до ЄС. Проте багато інших товарів українського експорту так і залишилися без пільг. Торгівлю залізом і сталлю було лібералізовано лише після вступу України до СОТ.

Внаслідок членства України у СОТ Європейський Союз скасував квоти на експорт українського металопрокату.

Експорт української сільськогосподарської продукції до ЄС залишається болочим і є обмеженим високими тарифами і квотами. Так, КМУ нещодавно ввів тимчасові квоти на експорт зернових [7]. Українська зернова асоціація прагне збільшити рівень квот для зменшення збитків національних товаровиробників та експортерів і стабілізації цін на внутрішньому ринку. Хоча це і суперечить: по-перше, взятим на момент вступу до СОТ Україною зобов'язань відмінити обмеження на експорт зерна; по-друге, ГАТТ, яка забороняє застосування квот, ліцензій на імпорту/експорт та будь-яких заходів, що обмежують чи стримують торгівлю. Правда, щодо до другого твердження, то існують винятки, під один з яких Україна потрапляє, а саме "країни-члени мають право застосовувати обмеження імпорту на будь-які види продукції сільського господарства... для реалізації урядових заходів, що обмежують продаж та виробництво товарів, подібних за споживчими якостями із вітчизняними продуктами" [8, С.12].

Наразі ситуація з сільськогосподарською продукцією не задовольняє українську сторону. На переговорах щодо ЗВТ+ між Україною та ЄС питання лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією є одним з найважливіших. Адже ЄС не квапиться послаблювати протекціоністські заходи на своєму ринку. Основними товарами експорту ЄС до України є продукція машинобудування, транспортне обладнання, хімікати, текстиль, одяг і сільськогосподарська продукція.

Дивлячись на ситуацію з цієї сторони (протекціоністські моменти), можна впевнено назвати ЄС далеко не ідеалом торгово-економічного життя. Там, як і тут, не останню роль в економіці відіграє політика.

Отже, як бачимо, міжнародна торгівля здійснюється у постійній боротьбі між процесами лібералізації та торговельного захисту, що вказує на нерозривний їх взаємозв'язок у контексті глобалізації та інтеграції господарств світу. Незважаючи на численні негативні відгуки щодо антидемпінгу, все ж він виконує і корисну функцію викорінення фактів недобросовісної практики та сприяє лібералізації торгової системи.

Що ж до України, то торговельна ситуація з ЄС є непростюю та проблематичною. ЗВТ+ дозволить підвищити експортний

потенціал України завдяки прийняттю багатьох стандартів ЄС, у тому числі санітарних і фітосанітарних. Чим активніше Україна виконуватиме зобов'язання СОТ, ЗВТ+ і реалізовуватиме їх на практиці, тим складніше буде ЄС втримати свої ринки закритими, тим швидше ми просуватимемось шляхом лібералізації торгового життя. Не слід забувати, що інтеграція нашої держави у світогосподарські зв'язки продовжується як і сам процес глобалізації.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт Міністерства економіки України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
2. Повідомлення Міжвідомчої комісії про припинення антидемпінгового розслідування щодо імпорту в Україну половин та четвиртин курей свійських, а також ніжок та їх частин походженням із США та Бразилії // Урядовий кур'єр від 9.10.2010. – № 188 (4339). – С.4
3. Говдя Дмитро. Молочна "криза": якою ціною Європа рятує фермерів. – 23.01.09 // Офіційний сайт Світової організації торгівлі. – Режим доступу до статті: http://wto.in.ua/index.php?lang=ua&search=1&get=wto_news&id=1136.
4. Комиссия по международной торговле Минэкономики прекратила расследование в отношении импорта в Украину мяса курицы из США и Бразилии. – 11.10.2010// Офіційний сайт інформаційного агентства РБК Україна. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/rus/newsline/show/>
5. Bush G.W. President Announces Temporary Safeguards for Steel Industry. Statement by the President, Office of Press Secretary, White House, Washington, D.C. – 2002, March, 5// Офіційний сайт Білого дому США. – Режим доступу до статті: www.whitehouse.gov/news
6. Wines M. Russian Latest Export: Bad Jokes About U.S. Chicken // The New York Times. – 2002, March, 6. – Режим доступу до статті: <http://www.nytimes.com/2002/03/world/>
7. Постанова від 4 жовтня 2010 р. № 938 "Про встановлення обсягів квот на окремі види сільськогосподарської продукції, експорт якої підлягає ліцензуванню до 31 грудня 2010 р., і затвердження Порядку видачі ліцензії на експорт окремих видів сільськогосподарської продукції та розподілу квот". – Офіційний сайт Кабінету міністрів України. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/npd/list>
8. І.Бураковський, В.Кравчук та ін. Членство України в СОТ: огляд зобов'язань та коментарі до них. – Наукове видання, 2008 р. – С.12.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2011 р.